

приймається не на користь спадкоємців. Проте саме закон, а не судова практика має сформулювати раз і назавжди усталену позицію з цього питання. Вважаємо, що не існує заперечень проти того, щоб наділитися у найближчій перспективі спадкоємців правом на відшкодування майнової шкоди у недоговірних зобов'язаннях. Таке розв'язання поставленої проблеми лише сприятиме захисту прав спадкоємців, подальшому утвердженню засад справедливості та юридичної рівності у спадковому законодавстві.

Таким чином, для усунення будь-яких коливань та непорозумінь при тлумаченні спадкового законодавства необхідно внести зміни до назви та тексту ст. 1230, виклавши назву та частину першу у наступній редакції:

«Стаття 1230. Спадкування права на відшкодування майнової шкоди (збитків), моральної шкоди та сплату неустойки.

1. До спадкоємця переходить право на відшкодування майнової шкоди (збитків), завданих спадкодавцеві у договірних та недоговірних зобов'язаннях».

СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЧОВИХ ТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Голубєва Неллі Юрївна, кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦК України розрізняє серед майнових прав речові права і зобов'язальні права. І якщо в кодексах, побудованих на інституційній системі (приклад - Французький цивільний кодекс), цей поділ проявляється не настільки очевидно, то в кодексах, де була використана пандектна модель (від Німецького цивільного кодексу і до сучасних вітчизняних кодексів), він має основоположне значення [1, с. 275].

За якою ознакою проводиться поділ майнових прав на речові і зобов'язальні права, і чи треба таке порівняння?

На останнє питання відповімо одразу позитивно, оскільки узагальнення опублікованої судової практики, як правило, показує, що при порушенні відносних прав (заподіяння шкоди майну, здоров'ю) вимоги були пред'явлені не до осіб, зобов'язаних своїми діями задовольняти інтереси управомоченого. Суди також не завжди правильно визначають коло осіб, зобов'язаних відшкодувати завдану шкоду [2, с. 31-32].

Речові та виключні цивільні правовідносини оформлюють належність матеріальних і нематеріальних благ і за своєю юридичною природою є абсолютними, оскільки в них конкретним уповноваженим особам протистоїть невизначене коло осіб (усі треті особи), які повинні утримуватися від неправомірних посягань на чуже майно і не перешкоджати уповноваженим особам здійснювати їх права (обов'язок пасивного типу).

Зобов'язання є відносними правовідносинами, оскільки характеризуються чітким суб'єктивним складом. Тому зобов'язання юридично пов'язує лише конкретну зобов'язану особу. Якщо, наприклад, боржник у порушення свого обов'язку здійснив виконання неналежній особі, то сам уповноважений зазвичай не має права вимагати будь-чого від цієї третьої особи, оскільки зобов'язання не може створити обов'язку для тих, хто в ньому не брав участі. Але він зможе стягнути збитки із свого контрагента [3, с. 3].

У відносних цивільних правовідносинах управомочена особа володіє лише можливістю вимагати від зобов'язаної особи здійснення дій (утриматися від дій) на виконання обов'язку. Суб'єктивне цивільне право,

що їй належить, існує лише у рамках правовідносин і не включає в себе можливості вимагати певної поведінки від третіх осіб [4, с. 74].

Тому, відносний характер зобов'язального правовідношення підкреслює правило, що міститься у ст. 511 ЦК України: зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи. У випадках, встановлених договором, зобов'язання може породжувати для третьої особи права щодо боржника та (або) кредитора.

В абсолютних правовідносинах сутність суб'єктивного права зводиться до права на власну поведінку; у відносних правовідносинах вона стає правом вимоги конкретної поведінки від зобов'язаних осіб. Тому предмет зобов'язань - це цілком визначені дії з передання майна, провадження робіт, надання послуг або утримання від конкретних дій (наприклад, не розголошувати ноу-хау тощо), а не загальний обов'язок не перешкоджати будь-кому у здійсненні його права, як в абсолютних правовідносинах [3, с. 3].

Зобов'язання відрізняється від речових правовідносин, перш за все тим, що в зобов'язанні відображається динаміка цивільних прав і обов'язків, а речові правовідносини фіксують статичку майнових прав.

Особливістю зобов'язального правовідношення являється також і те, що воно може виникнути результатом як правомірних, так і неправомірних дій, а правовідношення власності в результаті правопорушень ніколи не виникають.

Якщо говорити не про право власності, а про речові права, то цієї тезі протирічить лише виникнення права володіння, що може виникнути і на підставі неправомірних дій, однак дискусія про право володіння як речове право чи володіння як фактичний стан не є предметом нашого дослідження, тому не будемо детально на ній зупинятися. Якщо вважати, що посідання не є речовим правом, то можна погодитися повністю із вищевказаною відмінністю між речовими та зобов'язальними правовідносинами.

На думку Ф.-К. Савінї речове право обмежується невеликою кількістю інститутів, в кожному з них превалюють свої принципи, не залишаючи багато простору загальному положенням, це ж властиве праву сімейному та спадковому: в цих інститутах виникнення права вільною волею приватних осіб обмежено вузькими межами. Окремі зобов'язання незрівнянно численніші і різноманітніші окремих інститутів речового права. Поряд з ними є ще вільне місце для виникнення нових зобов'язань, що відповідають потребам часу або свободи приватних осіб [5, с. 4].

Таким чином, зобов'язальні правовідносини відрізняються від речових правовідносин за колом зв'язаних ними осіб (у зобов'язанні це тільки кредитор і боржник), за об'єктом (ним служить у зобов'язанні не річ, а дія зобов'язаної особи), а також за конкретною формою, у якій виражаються права й відповідні обов'язки (перші виступають у вигляді вимоги, а другі - у вигляді боргу).

Також треба враховувати, що не завжди можливо у конкретних правовідносинах чітко провести межу між зобов'язальними та речовими ознаками відносин. Це дозволяє багатьом авторам говорити про наявність змішаних відносин.

Прикладом правовідносин змішаної групи при такому поділі може служити довірче управління. Як правило, відносини по управлінню майном між власником і управителем мають зобов'язальний характер. Але завдяки тому, що довірчий управитель отримує по відношенню до переданого майна правомочності власника, відповідне правовідношення придбаває риси абсолютного, що найбільше проявляється у випадку передачі майна у довірчу власність управителю.

ЦК України також частково вважає за можливе застосовувати до зобов'язальних відносин речово-правові засоби захисту. Наприклад, ч. 1 ст. 620 ЦК встановлює, що у разі невиконання боржником обов'язку щодо передачі кредиторів у власність або в користування речі, визначеної

індивідуальними ознаками, кредитор має право витребувати цю річ у боржника і вимагати її передачі згідно з умовами договору.

При цьому йдеться про примусове виконання обов'язку в натурі. Такий спосіб захисту дуже схожий із виндикаційним позовом, який є вимогою власника, що не володіє, до невласника, що володіє, про відбирання речі [6, с. 774].

Як і за ст. 620 ЦК України, у ст. 621, також речово-правовий елемент проявляється в якомусь випадку в тому, що тут реалізація захисної вимоги не припускає яких-небудь дій з боку боржника. Тобто йдеться про можливість використати речово-правові елементи в зобов'язальному правовідношенні.

Звичайно, коли ЦК України містить цілі глави, присвячені безпосередньо речовим правам та зобов'язальним правам, неможливо перевести проблему розмежування речових і зобов'язальних прав до суто теоретичного спору.

Список використаних джерел:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 2-е изд. – М.: Статут, 2005. – 842 с.
2. Нетишинская Л.Ф. Обязательство как относительное правоотношение // Российский судья. – 2005. – № 7. – С. 31-32.
3. Майданик Р. Місце зобов'язання в праві України // Підприємництво, господарство і право: Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2006. – № 4. – С. 3-6.
4. Ем В. С. Категория обязанности в советском гражданском праве. (Вопросы теории). Дис. ... канд. юр. наук. – М., 1981. – 209 с.
5. Савиных Ф. К. Обязательственное право / Пер. с нем. В. Фуксь и Н. Мандро. – М.: Тип. А. В. Кудрявцевой, 1876. – 582 с.
6. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. - Видання п'яте, перероблене та доповнене. – Х. ТОВ «Одіссей», 2009. – 1208 с.

ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ЕНЕРГІЇ ЯК ПРАВА ЛЮДИНИ

Ващенко Юлія В'ячеславівна, доцент кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 65/151 від 20 грудня 2010 р. [1] 2012 рік проголошено Міжнародним роком сталої енергії для всіх.

В сучасних умовах ефективна реалізація переважної більшості конституційних прав людини і громадянина залежить від забезпечення належного доступу до сучасних енергетичних послуг. Зокрема, доступ до енергії є невід'ємною умовою забезпечення права на життя і здоров'я (ст. 27 Конституції України [2]), права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48 Конституції України), права на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України). Наявність безперебійного та ефективного енергозабезпечення є гарантією реалізації, зокрема, права на підприємницьку діяльність (ст. 42 Конституції України), права на працю (ст. 43 Конституції України). Без доступу до сучасних енергетичних послуг є неможливим ефективне здійснення права на освіту (ст. 53 Конституції України), свободи літературної, художньої, наукової і технічної діяльності (ст. 54 Конституції України), права на відпочинок (ст. 45 Конституції України). В сучасних умовах належна участь громадян у формуванні органів влади та органів самоврядування, в управлінні державними справами, а отже реалізація ними цілої низки політичних прав (зокрема, закріплених у ст. ст. 36, 37, 38, 40 Конституції України) також є неможливою за відсутності сталої енергозабезпечення.